

yazılırken yazı altlığı sayesinde sol elle de kâğıda istenen şekil ve istikamet verilmiş olur. Bir nevi portatif masa görevi yapan altlık, aynı zamanda görüş zaviyesine de uygun geldiğinden hattatlarca tercih edilmiştir. Zira yazı yazma esnasında kâğıdı tam dik açıdan görmek, estetiği sağlama bakımından olduğu kadar göz sağlığı için de gereklidir.

Eskilerin "zîr-i meşk" dedikleri yazı altlığı mücellit ve müzehhipler tarafından sülüs-nesih yazılar için ayrı, ta'lik kıtalar için ayrı olmak üzere iki tarzda hazırlanırdı. Üzerine sülüs-nesih kıtalarının yazılacağı kâğıtların rahatlıkla sığabileceği ve her altlıkta birkaç santimetre arasında değişmekle birlikte ortalama 18 × 26 cm. ebadında yirmi otuz kabaca kâğıt, 3-5 mm. kadar kalınlığı sağlayacak şekilde üst üste konarak kenarları tesviye edilir. Bunların sadece iki uzun kenarı deriden ince bir bant yardımıyla köşelere yakın yerinden birbirine tutturularak altlığın esası hazırlanmış olur. Kâğıtların böyle birbirine yapıştırılmadan üst üste tutturulmasının sebebi, bunların yumuşaklığından ve yazarken istenilen şeklin verilebilmesinden faydalanmaktır. Altlığın iki yüzüne gelmek üzere en alt ve en üste konan kâğıtlar ebrulu, tezhipli yahut resimli olur, bazan deriden de yapılırdı.

Ta'lik kıtaları yaklaşık 21 × 12 cm. ebadında daha küçük kâğıtlara enine olarak yazıldığı için altlığı da o nisbete

uygundur (meselâ 14 × 23 cm.). Murakka' yapmak (bk. MURAKKA') usulüyle hazırlanan ta'lik altlığı, diğerinin aksine sert ve ince bir plaka halinde olurdu. İki yüzü genellikle deri kaplı olmakla birlikte bez veya kadife kaplı olanları da görülmüştür.

Ta'lik kâğıdının enine ve bazan mâil olarak yazılması sebebiyle elin dokunmasıyla yağlanıp kirlenme ihtimali fazla olduğundan, ta'lik yazı altlığında bu teması önlemek üzere altlığa yandan bağli bir yarım kapak vardır. Ta'lik kâğıdı altlıkla bu kapak arasına sıkıştırılır ve satır bittikçe yukarıya çekilerek yazmaya devam edilir.

Altlıklar zamanın meşhur mücellit, müzehhip ve ressamlarına yaptırılırdı. Bu sanatkârane altlıklar büyük paralarla satılırdı. Meşhur mücellitlerin yaptıkları altlıklara imza koydukları da görülmüştür. M. Zeki Pakalın, 1183 (1769) tarihli Edirne işi bir altlıkta Mehmed Vehbi imzası görüldüğünü bildirmektedir. Mücellitbaşı Sâlih Efendi'nin aynı zamanda iyi bir hattat olan Sultan Abdülmecid'e yaptığı altlığın kırk beş lira-ya satıldığı bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Pakalın, I, 54; Mahmut Bedrettin Yazır, *Kalem Güzeli*, Ankara 1981, s. 173; M. Uğur Derman, "Yazı Nasıl Yazılır? (I)", *İslâm Düşüncesi*, sy. 8, İstanbul 1969, s. 505-512; R. Ekrem Koçu, "Altlık", *İst.A*, II, 751; SA, I, 55.

M. UĞUR DERMAN

ALTMİŞLİ

Osmanlı medrese teşkilâtında bir derece
(bk. MEDRESE).

ALTUN

(bk. ALTIN).

ALTUN DAMGA

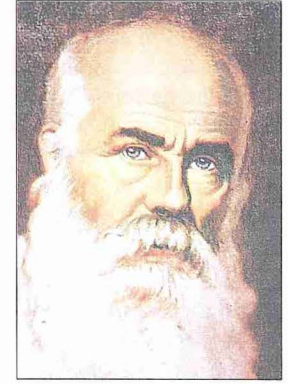
(bk. DAMGA).

ALTUNBEZER, İsmail Hakkı

(1873-1946)

Son devrin
meşhur hattatlarından.

8 Şubat 1873'te İstanbul'da Kuruçeşme semtinde doğdu. Kurban bayramında doğduğu için kendisine İsmail adı verildi. Baba tarafı beş batna kadar

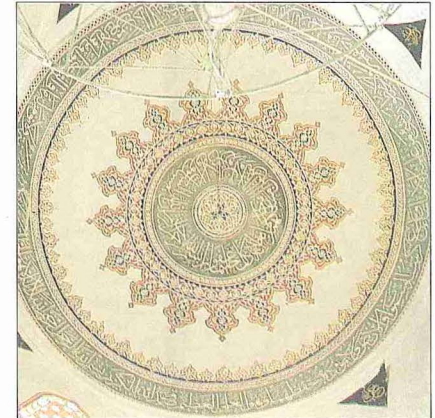
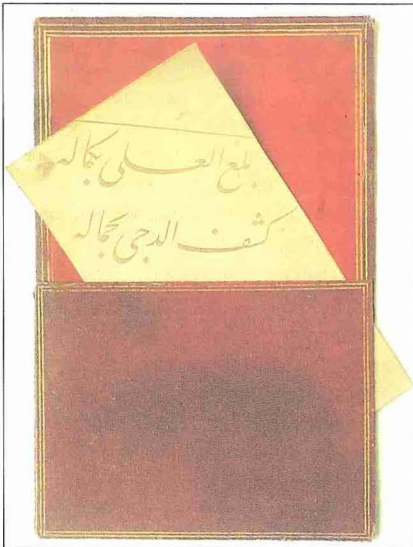
İsmail
Hakkı
Altunbezer'in
Ayetullah
Sümer
tarafından
yapılan
portresi

hattattır. Bunların ilk üçü Trabzon'da, son ikisi ise İstanbul'da mesleklerini sürdürmüşlerdir.

İsmail Hakkı önce, Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin talebesi olan babası Mehmed İlimî Efendi'den sülüs-nesih öğrendi. Sanâyi-i Nefise Mektebi'nde resim ve hakkâklık tahsil ederken Dîvân-ı Hümâyun Kalemî'ne girdi. Burada Sâmi Efendi'den hem tuğra çekmesini öğrendi, hem de divanî, celî-divanî ve celî-sülüs yazılarını meşketti. Önce "ikinci tuğrakeş", sonra da "birinci tuğrakeş" oldu. Çeşitli mekteplerde rik'a, Medresetü'l-Hattâtîn'de ise tuğra ve celî-sülüs hocalığı yaptı.

1928 harf inkılâbından sonra Şark Tezyînî San'atlar Mektebi'nde, 1936'dan itibaren de Güzel Sanatlar Akademisi'nde tezhip dersleri verdi. Altunbezer soyadını müzehhipliği dolayısıyla aldı. Nâdir rastlanan bir fırça ve kalem hâkimiyetine sahip olduğu için bu yeni mesleğinde de kolaylıkla eserler verdi. Ancak üslûbu itibarıyla klasik yolun dışın-

Ta'lik yazı altlığı (M. Uğur Derman koleksiyonu)

İsmail Hakkı Altunbezer'in celî- sülüs kubbe yazısı
(Şemsi Paşa Camii - Üsküdar / İstanbul)

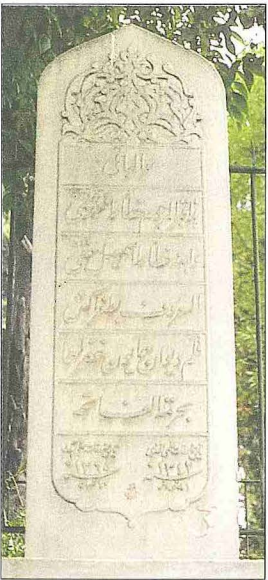
da kaldığından haklı olarak tenkide uğradı. 1945'te hastalığı dolayısıyla akademideki görevinden ayrıldı, bir müddet sonra da vefat etti (19 Temmuz 1946). Mezarı Karacaahmet'in Tunusbağı yolu tarafındaki kabristanda, babasının yanındadır. Mezar kitabesini celif-ta'likle, vasiyeti üzerine arkadaşı Necmettin Okyay yazmıştır.

Velûd bir sanat hayatı olan Tuğrakeş Hakkı Bey'in çeşitli koleksiyon ve müzelerdeki eserlerinden başka Dîvân-ı Hümayun'dan çıkan ferman, berat ve menşurlarda da yazıları bulunmaktadır. Üsküdar Selimiye, Edirnekapı, Zeynep Sultan, Abdi Çelebi, Şemsi Paşa camilerinin kubbe yazıları ile Lâleli, Afyon, Eskişehir, Bebek, Bakırköy, Kamer Hatun ve Beyoğlu Ağa camilerinde son derece sanatkârane celifleri vardır. Ayrıca Osmanlı devrinde son Kâbe örtüsünün kuşak yazısı, ilk riyâset-i cumhur mührü, Mahmud Şevket Paşa'nın türbe yazıları onun önemli eserleri arasındadır.

İsmail Hakkı Bey aynı zamanda devrinin meşhur gül yetiştiricilerinden biri idi. Sanat hayatının en olgun devrini, eser vereceği yerde ne yazık ki geçim kaygısı yüzünden mahkemelerde bilirkişilikle tüketmeye mecbur kalmıştır.

İsmail Hakkı Bey'le Necmettin Okyay, mütehassısı oldukları farklı sanat şubelerinde daima birbirlerini tamamlarak bir "Eski Türk Sanatları Akademisi"ne âdeta şahıslarıyla bedel olmuşlardır.

Hakkı Bey'in yetiştirdiği hattatlar arasında M. Halim Özyazıcı ve Macit Ayral Türk hat sanatında isim yapmış kişilerdir.

İsmail Hakkı Altunbezer'in Necmettin Okyay tarafından celif-ta'lik hatla yazılmış mezar taşı

BİBLİYOGRAFYA :

A. Süheyl Ünver, *Hattat ve Tuğrakeş İsmail Hakkı Altunbezer: Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1955; a.mlf., "İsmail Hakkı Altunbezer (Tuğrakeş İsmail Hakkı Bey), 1869-1946", *İslâm-Türk Ansiklopedisi Mecmuası*, II, nr. 67, s. 9-16; a.mlf., "İsmail Hakkı Altunbezer", Süleymaniye Ktp., A. Süheyl Ünver, Dosya nr. 7; İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 98-102; Osman Nuri Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, İstanbul 1977, II, 192; M. Uğur Derman, *Türk Hat Sanatının Şâheserleri*, İstanbul 1982, s. 52; Gövsa, *Türk Meşhurları*, s. 42; Burhan Toprak — Refik Dinç, "İsmail Hakkı", *Güzel Sanatlar Dergisi*, sy. 4, İstanbul 1942, s. 87-91; TA, II, 744.

M. UĞUR DERMAN

ALTUNCUZÂDE

Fâtih devrinin
(1451-1481)
önümlü hekimî.

Adına Altunîzâde ve İbn-i Zehebî şekillerinde de rastlanan Altuncuzâde'nin asıl adı, doğum ve ölüm tarihleri bilinmemekte, hayatı hakkında yeterli bilgi vermeyen kaynaklardan ancak kişiliği ve çalışmalarıyla ilgili bazı bilgiler elde edilebilmektedir. eş-Şakâ'îku'n-nu'mâniyye'de Altuncuzâde'ye geniş yer ayıran Taşköprizâde onun haramdan kaçınan temiz ruhlu bir insan, Allah'ın nuruna ve ilâhî bilgiye sahip bir âlim ve pek çok hastayı iyileştirip ölümden kurtaran hâzık bir hekim olduğunu yazmakta, ayrıca şifalı otları çok iyi tanıdığını bildirmektedir. Yine Taşköprizâde'nin kullandığı "nûrânî ihtiyar" ifadesinden onun ileri yaşlarda vefat ettiği anlaşılmaktadır. Bu eserden ve Nefis b. İvâz el-Kirmânî'nin (ö. 841/1438 [?]) *Şerhu Mûcezi'l-Kânûn* adlı eserinin bir yazma nüshasına (Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 1027) eklenen bir nottan Altuncuzâde'nin, kendi imal ettiği kalaydan sondalarla idrar tutukluğuyla öğrenilmektedir. Bu bilgiden, mesane ve idrar yolları rahatsızlıkları için İbn Sînâ tarafından icat edildiği bilinen kalay sondayı Türkiye'de ilk defa Altuncuzâde'nin kullanmış olduğu sonucu çıkarılabilir. Gerek bu durum, gerekse *Risâle-i Hasâtü'l-kilye ve'l-mesâne* (Süleymaniye Ktp., Bağdatlı Vehbi Efendi, nr. 1491) adlı böbrek ve mesane taşları üzerine yazılmış on bölümlü eserin sahibi önümlü hekim Ahî Çelebi'nin (ö. 930/1524) hocası olması, Altuncuzâde'nin üroloji alanında bir ekol kurmuş olduğunu göstermektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Taşköprizâde, *Şakâ'îk* (nşr. Ahmed Subhi Furat), İstanbul 1985, s. 225-226; Mecdî, *Şakâik Tercümesi*, s. 330-340; Mehmed Şakir, *Terâcim-i Ahvâl-i Meşâhîr-i İslâmiyye*, İÜ Ktp., T, nr. 5040, s. 402; *Osmanlı Müellifleri*, III, 202-203; Adıvar, *Osmanlı Türklerinde İlim*, s. 52, 53; Arslan Terzioğlu, *Die Hofspitäler und andere Gesundheitseinrichtungen der osmanischen Palastbauten*, München 1979; A. Süheyl Ünver, "XV. Asırda Hekim Altuncuzâde'ye Ait Bir Müşahede", *Türk Tıp Tarihi Arşivi*, V/18, İstanbul 1940, s. 78-80; TA, I, 222.

ARSLAN TERZİOĞLU

ALTUNCUZÂDE TEKKESİ

İstanbul Şehzadebaşı'nda
XVI. yüzyılın ortalarında kurulan
bir Halvetî tekkesi.

Kaynaklarda Altuncuoğlu, Altunî, Altunîzâde, Altuncu, Müştakzâde, Hacı Müştak ve Kudsîzâde gibi değişik isimlerle de anılır. Şehzadebaşı'nda Kemal Paşa Mescidi'nin yanında bulunan tekke, adı geçen mescidde imamlık yapan Halvetî şeyhi Bâlî Efendi (ö. 980/1572-73) tarafından XVI. yüzyılın ortalarında kurulmuştur. Sarhoş lakabıyla tanınan Bâlî Efendi başlangıçta bu mescidi tevhidhane olarak kullanmış, ardından tekkesine müstakil bir tevhidhane ilâve ederek hayatının sonuna kadar burada şeyhlik yapmıştır. Daha sonra, tekkenin postuna oturan Altuncuzâde lakaplı bir şeyh tekkenin bu isimle anılmasına sebep olmuştur.

İlk yapının mimari özellikleri bilinmemektedir. Değişik tarihlerde çeşitli onarımlar geçiren ve hatta yeni baştan inşa edilen tekkenin, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılışı sırasında (1826), çok yakınında bulunan Eski Odalar'la birlikte tahrip edilmiş ve 1826-1834 yılları arasında Halvetî-Şâbânî şeyhi Hacı Müştak Efendi tarafından tekrar yaptırılmış olması kuvvetle muhtemeldir. Bugüne intikal etmiş olan yarı yıkık yapı XX. yüzyılın başlarına ait olup 1902'de Kemal Paşa Mescidi'ni tamir ettiren Hasan Fehmi Paşa'nın eşi Zeyneb Feride Hanım tarafından yaptırıldığı tahmin edilmektedir. Ancak bu binanın, Kemal Paşa mahallesini de tamamen yakan büyük Aksaray yangınında (1911) hasar görmüş ve sonradan tamir edilmiş olması gerekir. Tekkele- rin kapatılmasından (1925) sonra kendi haline terk edilen yapı zamanla harap olmuştur. Halen tevhidhane çöplük, harem-selâmlık kanadının zemin katı da mesken olarak kullanılmaktadır.